

'Den forbandede kærlighed'
- en workshop om
MINoriteter og
MANGfoldighed

Marianne Nøhr Larsen

CENTER FOR
INTERKULTUREL DIALOG

En håndbog om en workshop

Homoseksualitet. Etniske minoriteter. Religion. En sprængfarlig kombination?

Håndbogen er til dig, der arbejder med elever eller unge fra 8. klasse og opefter – og ønsker at tage hul på svære tabuer på en måde, der inddrager alle, undgår at træde på nogen og skaber positiv forandring. Også i klasser, hvor der er elever med forskellige baggrunde og forskellige værdisæt.

Håndbogen er et værktøj til at arbejde med tabuerne. Den samler erfaringer fra workshoppen *'Den forbandede kærlighed – om homoseksuelle og kulturel mangfoldighed'*.
Workshoppen bygger på bogen med samme titel.

Du får en indgang til at arbejde med interkulturel dialog, identitet og kultur, normer og roller.
Du får redskaber til at modarbejde stereotyper, fordomme og diskrimination.

Opgaver og emner i workshoppen kan relatere sig til mange forskellige fag og bruges eksamensrettet.

Håndbogen henvender sig til lærere, vejledere, pædagoger m.fl., der arbejder med unge.

Projektet er støttet af Social- og integrationsministeriet
2012

Marianne Nøhr Larsen - Center for Interkulturel Dialog

Indhold

Tak	4
Forord	5
Fagrelevans og kompetencemål	7
Indhold	9
DEN FORBANDEDE KÆRLIGHED – EN WORKSHOP	10
Del 1: Introduktion og nogle grundlæggende råd.....	10
En workshop om kærlighed.....	10
Hvad workshopen ikke handler om.....	11
Regler i klassen omkring arbejdet med tabuer	11
Til læreren om at arbejde med følsomme og sprængfarlige emner.....	12
Skole-hjem-samarbejdet og tabuerne	15
Dialog med forældrene	15
Del 2: Undervisningsmateriale – øvelser og fortællinger	17
Workshop del A: Introduktionsøvelser i klassen om minoritet og majoritet	19
Workshop del B: Fortællinger og tilhørende arbejde med øvelser og spørgsmål	22
Workshop del C: Klassens kultur	33
Appendix 1: Om LGBT – fakta og begreber.....	35
Appendix 2: Magasiner, chats, webs, organisationer	40

Tak

... for et mangfoldigt samarbejde.

En mosaik af mennesker har været involveret i dette projekt. Alle har bidraget med vinkler og viden, som er blevet samlet til en konkret undervisningsmodel.

- Tak til de unge pionerer fra 'Den forbandede kærlighed', hvis fortællinger har givet stof til dette materiale. Særlig tak til Saida Benyahia, der har foræret sin levende fortælling til eleverne ude på skolerne.
- Tak til de hundredvis af 8. og 9. klasses elever, der har udfordret os og givet ideer til workshoparbejdet. Tak til de mange lærere og skoleledere, der bidraget med viden om hvad de har brug for, og som har leget med og evalueret.
- Tak til integrationsvejledere Nanna B. Butters, Senka Besic og Rubina Shaheen fra Københavns Kommune og Mette Jeppesen fra Brug Folkeskolen. De har givet viden om elever og forældre og de sværdslog, kulturmøder kan give i spændingsfelterne mellem seksualitet, religion og tradition – både i hjemmene, skolegården og klasselokalerne.
- Tak til LGBT Ungdom og tilknyttet lærerteam for at kvalificere fakta, begreber og indhold i øvrigt.
- Tak til antropolog Birgitta My Antilla for bidrag til undervisningsmaterialet og til antropologstuderende Mai Hviid for research.
- Tak til Social- og integrationsministeriet for at støtte workshopprojekt og håndbog.

*Marianne Nøhr Larsen
Espergærde, december 2012*

Forord

Bøsserøv! Perker! Nørd! Spasser! Du er jo UNORMAL!

De ord, der smides rundt med blandt mennesker, skaber virkelighed. De skaber kategorier, og de ekskluderer. Ofte uden at det egentlig er det, der er intentionen. På trods af arbejdet med antimobning og inklusion ude på skolerne er ord som 'bøsserøv' stadig et af de mest anvendte skældsord.

De ting, der holdes hemmelige, skaber lige så meget virkelighed. De kan vække bekymringer, angst, sommetider endda had. De fleste unge ved en smule om seksuelle minoriteter, men ikke meget. Det er ikke noget, man systematisk får viden om i skolen. En del unge kommer fra hjem, hvor man ikke taler om seksualitet – og da slet ikke om homoseksualitet. Hvis man taler om det, er det måske fordomsfuldt og fordømmende. Det kan være i religiøse hjem eller i familier med baggrund i lande, der traditionelt fordømmer homoseksualitet, men det kan også være i familier, der betragter sig selv som fritænkende og rummelige – bare ikke *lige* omkring homoseksualitet!

På trods af tabuer springer flere og flere unge ud og insisterer på retten til at være dem, de er. Også unge med andre etniske baggrunde end dansk.

Mange lærere fortæller, at de springer over emnet i undervisningen. *"Der er ikke tid. Der bliver en masse ballade. Nogle risikerer at komme i klemme."* Og så videre.

Det gælder især i klasser med elever, der har minoritetsetniske eller religiøse baggrunde, at man som lærer kan vægre sig ved at tage hul på tabuerne. Mange lærere fortæller, at de er bange for at komme til at stå i situationer, hvor sindene kommer i kog, hvor der råbes Gud og Helvede, rigtigt og forkert, *halal* og *haram*... - og hvor man bare opnår at få pustet til ilden.

At bryde tabuer og skabe dialog

Hvordan bryder man tabuer, uden at nogen føler sig angrebet; uden at nogen føler sig for lidt eller for meget set; uden at man får skabt et rum, hvor fordomme og stereotyper nu bare er sagt højt?

Som fagperson skal du selv have viden for at bryde tabuerne, og du skal give de unge viden. Du skal måske også ind og se på egne tabuer og ting, det er svært at tale ud af posen om. Du skal have redskaber til at sætte refleksion i gang og bryde mønstre og billeder.

Det handler om anerkendende dialog – åben og uden facitter. Normer er noget, alle er med til at skabe.

Det handler om at finde forskel på tro og viden. Viden er fordommes største fjende. Vi må have viden om dem, det handler om og et kritisk blik på de historier, vi hører og genfortæller. Vi må have viden om, hvordan fordomme, angst og had bliver til.

Det handler om kendskab. Levende menneskers fortællinger om, at der *er* forskellige forudsætninger og forskellige måder at håndtere livet på. Af nød eller lyst, men næsten altid af nødvendighed. Og i bedste fald af kærlighed.

Denne håndbog giver dig redskaber til at tage hul på det 'sprængfarlige' arbejde med følsomme og komplekse emner som seksualitet og køn, religion og tradition, identitet og kultur. Vi griber vi tabuerne og fordommene, stiller nye spørgsmål og viser nye veje. Det gør vi med workshopen 'Den forbandede kærlighed'.

En workshop om normer

Håndbogen bygger på erfaringer fra flere års workshoparbejde blandt unge på folkeskoler og ungdomsuddannelser, hvor vi har turneret rundt med debatbogen *'Den forbandede kærlighed – fjorten fortællinger om homoseksuelle og kulturel mangfoldighed'*. Bogen handler om at være homoseksuel og have anden etnisk - og måske også religiøs - baggrund. Fortællingerne giver anledning til at diskutere normer og kultur, tradition og religion, køn og familier og meget mere. Alt det, vi tager for givet – og alt det, vi ikke taler om.

Workshoppen roder rundt i de unges tabuer og normer. Vender op og ned på, hvad de tror, de ved og mener, og udvider deres rammer for, hvad man egentlig kan ønske sig af livet. Hvis man skal leve det som den, man er.

Workshoparbejdet med fortællingerne udrydder ikke med ét slag fordomme eller bekymringer – men det skaber et rum i klassen, hvor alle føler sig inddraget og anerkendt, og hvor man beskæftiger sig med 'det anderledes' på et plan, hvor det ikke gøres personligt.

Eller sagt på en anden måde: Vi beskæftiger os med 'det normale' for at sætte fokus på, hvordan 'det normale' bestemmer, hvad der er 'anderledes'. Det giver anledning til at se på normer og identitet på en måde, der hele tiden vender de sædvanlige spørgsmål og holdninger på hovedet, og de unge bliver nysgerrige...

'Det er fedt med de lege, hvor vi skal synes noget', siger de unge. De synes, det er spændende at blive udfordret på dem selv, frem for blot at udfordre hinanden; hvad *mener* man egentlig, hvis man ikke ved, hvad *de andre* mener?

Alle vi unormale...

Det antages, at op mod 10 % af alle mennesker har en seksuel orientering, der ikke er heteroseksuel. Men det er ikke kun dem, der tilhører minoriteten, det handler om. Alle unge skal finde ud af, hvem de er – og anerkende, hvad man også kan være.

Nogle af de unge sætter ord på dét at være anderledes og måske føle sig udenfor. Arbejdet med de unges egne fortællinger i klasserne har ikke specielt fokus på homoseksualitet, men på at 'stikke ud' på alle mulige måder. Nogle vil gerne selv stikke ud; andre gør det uden at ville det.

Mange af de unge finder ud af, at der er mere plads i fællesskabet, end de troede. Man kan selv være med til at skabe den virkelighed, man ønsker.

Mange springer ud som 'unormale' under workshoppen. Det er rørende og stærkt, og det er det mest forandrende, jeg har været med til i et efterhånden langt liv som antropolog med minoriteter i fokus.

Et pionerprojekt

De unge fortællere fra bogen *'Den forbandede kærlighed'* har været med rundt på skolerne og været med til at bryde myter og fordomme. På nogle skoler har vi diskuteret religion. På andre har vi snakket om relationer til forældre, søskende, venner. Vi har snakket om forskellige minoriteter og om retten til at være anderledes; om at skille sig ud, og om at finde en gruppe at tilhøre. Vi har snakket om de kategorier, man selv vælger – og dem, som andre pådutter én. Vi har talt om livsdrømme og forestillinger; om den rigtige familie, det rigtige parforhold – og om retten til at finde på noget helt nyt. Vi har snakket om normer og kultur, og hvor meget man selv kan være med til at forandre ting, hvis man tør eller tænker over det. Hvis man ikke bare følger med.

De unge i 'Den forbandede kærlighed' er pionerer, der gerne vil sætte gang i andre unges refleksioner over det gode liv og retten til at være den, man er. Dét sætter spor.

Integration af nye metoder

Jeg tror ikke på begrebet 'holdningsbearbejdning', som jeg hører anvendt i mange sammenhænge. "*Der skal en holdningsbearbejdning til blandt de etniske minoriteter, som stadig er præget af deres hjemlandes ældgamle traditioner*", er en tilgang jeg møder ofte.

Men hvem har retten til at holdningsbearbejde hvem? Hvem har de rigtige holdninger? I workshoppen gør jeg meget ud af, at der ikke er nogle facitter på, hvad man bør mene. Det er ikke det samme, som at man har ret til alt. Men jeg tror på, at man med anerkendelse, empowerment og en undersøgende tilgang til de unges egen virkelighed kan fremmane refleksioner, nye udsyn og erkendelser – ved at inddrage de unge selv.

Min tilgang er sammensat af mange teoretiske felter, men hovedstolen er antropologisk. Antropologi er 'faget om forbløffelse og forandring'. Jeg ønsker at åbne for rummelig nysgerrighed og at lægge op til en undersøgende, ikke-dogmatisk tilgang, når de unge ledes ud i at vende verden på hovedet og tegne stier på deres landkort, som de ikke anede fandtes.

Øvelserne i denne håndbog er tænkt som udfordringer til alt det, kan fastlåse og forhindre forandringer. Der lægges op til:

- **Udfordring af norm- og majoritetstænkning**

Normer er noget, vi skaber. Både det 'normale' og det 'afvigende' kan nuanceres og relativiseres. Alle er navigatører i et landskab af forskellige kulturer; majoriteten består af minoriteter.

- **Udfordring af identitetstænkning**

Identitet ses som individets mosaik af sammensatte og skiftende roller og relationer. Dynamisk og sammenhængende, eller adskilt i 'dobbeltliv' - afhængigt af kontekster og livsomstændigheder.

- **Udfordring af kulturforståelse**

Kultur er (blandt andet) rammer og regler for samspil mellem mennesker. Kultur er ikke noget, vi har, det er noget, vi gør. Hver har mulighed, indflydelse og ansvar.

- **Udfordring af kulturelle stereotyper og fordomme**

Alt det, vi tror, vi ved. Og tænker – uden egentlig at have tænkt *selv*?

- **Udfordring og afklaring af fælles og personlige grænser**

Ikke alle normer kan vendes på hovedet; der er regler og rettigheder, nationale og globale. Men hver klasse har sine (uskrevne) regler, og hvert menneske har sin forståelse af ret og vrang; oftest indenfor kulturens rammer. Nogle er bedre til at være originaler, mens andre helst vil være kopier...

- **Udfordring af angsten for det anderledes og behovet for at 'være som de andre'**

Xenofobi, homofobi – hvorfor kan man hade nogen, man ikke kender? Ved at definere det afvigende, definerer man sig selv som *normal*? Hvorfor vil vi gerne være det? Hvornår er det forbudt at afvige, og hvornår er det sejt? Hvilken magt bestemmer om noget er forkert, tolereret eller anerkendt?

Fagrelevans og kompetencemål

Håndbogen er både tiltænkt som konkret vejledning til undervisning i Folkeskolens overbygning, og som en mere 'mental værktøjskasse' til hjælp i det faglige arbejde med unge andre steder i den pædagogiske verden.

I Folkeskolens kompetencemål er det ikke et krav at arbejde direkte med seksuelle minoriteter som emne i undervisningen. Derfor er det vigtigt at kunne relatere stoffet til andre fagmål; på overbygningen skal alt helst kunne bruges som eksamenspensum, hvis det skal gives plads i den snævre tidsramme.

Materialet i denne håndbog rammer Folkeskolens helt **overordnede formål om demokrati og personlig udvikling**. Det forholder sig desuden til Undervisningsministeriets "Fællesmål II" om "den internationale dimension i undervisningen", der lægger særligt vægt på opøvelsen af "interkulturel kompetence". *"Den internationale dimension er et rummeligt pædagogisk begreb, der [...] omfatter en tilrettelæggelse af undervisningen, så den fremmer elevernes udvikling af interkulturelle kompetencer, eksempelvis gennem projektarbejde og udvekslinger [...]"*

For grundskolen kan materialet fx imødekomme Undervisningsministeriets fælles fag- og trinmål for:

- **Dansk:** *Fremme det talte sprog, det skrevne sprog (læse og skrive), litteratur og kommunikation (herunder massemedier). Fremme elevernes forståelse af sprog og andre udtryksformer som kilder til udvikling af personlig og kulturel identitet og skabe en analytisk indstilling til samtidens og kulturens udtryksformer [...]*
- **Samfunds-fag:** *Skabe viden om samfundet og dets politiske, økonomiske, sociale og kulturelle forhold. At understøtte elevernes aktive og kritiske deltagelse i et demokratisk samfund [...] at eleverne forstår sig selv og andre som en del af samfundet, som de både påvirker og påvirkes af [...]*
- **Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab:** *Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at*
 - beskrive fysiske og psykiske faktorer og diskutere deres samspil og indvirkning på sundhed og seksualitet
 - forstå og forholde sig til sociale og samfundsmæssige påvirkninger af identitet, kønsroller og seksualitet, herunder betydningen af kulturelle normer, medier og venner
 - gøre rede for, hvordan følelser og kærlighed har betydning for sundhed, seksualitet og familieliv.*Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at diskutere sundhed, seksualitet og familieliv i historiske, globale og internationale perspektiver*
 - opstille faktorer, som understøtter et godt socialt netværk og social kapital
 - opstille visioner for et sundt samfund med mindre ulighed i sundhed
 - opstille visioner for et sundt liv og sunde levevilkår i fremtiden

For gymnasiet og andre ungdomsuddannelser kan materialet imødekomme lærerplanernes krav om, hvad faget skal, indenfor:

- **Religion:** *Skabe viden og forståelse af religion. Skabe indsigt i sammenhæng og spændingsfelter inden for de enkelte religioner og forholdet mellem religion og samfund. [...]*
- **Samfunds-fag:** *Sammenligne og forklare sammenhænge mellem samfundsforandringer og ændringer i sociale og kulturelle mønstre. Herunder de aktuelle samfundsmæssige problemstillinger og udviklingstendenser indenfor identitetsdannelse, socialisation, massemedier, politisk meningsdannelse, social differentiering og integration [...]*

Indhold

I denne workshop-håndbog får du en række konkrete råd samt redskaber til et undervisningsforløb, der inddrager fortællinger, øvelser og dialogforslag.

- **DEL 1** giver dig nogle grundlæggende råd til, hvordan du introducerer emnet for eleverne, hvad du skal være opmærksom på under forløbet og hvordan du evt tackler dialogen med forældrene om emnet.
- **DEL 2** introducerer workshoppens elementer som et undervisningsforløb, hvor I leger og lærer jer igennem temaer, begreber og refleksioner via øvelser og fortællinger fra 'Den forbandede kærlighed – fjorten fortællinger om homoseksuelle og kulturel mangfoldighed'.
- **Appendix** giver en oversigt over LGBT+¹-fakta og begreber samt en liste over magasiner, chats, webs og organisationer, der relaterer sig til LGBT+, minoriteter, rettigheder m.v.

Som lærer kan du vælge at se på...

... og lade os gennemføre det forløb, som er beskrevet i håndbogen. Det kan være en god ide, hvis der er meget på spil i din klasse, og hvis du ikke synes, du er klædt grundigt nok på til arbejdet med LGBT+, køn og identitet, etniske minoriteter, seksualitet, religion og tradition, normer og kulturforståelse.

Vi kommer ud i par – en antropolog og en ung fra bogen 'Den forbandede kærlighed' og kombinerer den personlige fortælling med en antropologisk nuancering.

Du kan også selv hente nuanceret viden i bogens forskellige fortællinger, som kan drages ind i undervisningen. 'Den forbandede kærlighed – fjorten fortællinger om homoseksuelle og kulturel mangfoldighed' kan bestilles eller delvist downloades på denforbandedekaerlighed.dk eller indialog.dk.

¹ 'LGBT' er en samlet betegnelse for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner ('lesbian, gay, bisexual and transgender persons'). Plus'et står for andre og nye betegnelser.

DEN FORBANDEDE KÆRLIGHED – EN WORKSHOP

Del 1: Introduktion og grundlæggende råd

Workshoppen tager afsæt i fortællingerne fra bogen 'Den forbandede kærlighed' og de erfaringer, der er gjort på det grundlag. Andre fortællinger kan også bruges – ideen bygger blot på, at det er personlige og nuancerede fortællinger, der ligger til grund for arbejdet. Det vil være en fordel, hvis du har læst hele 'Den forbandede kærlighed', inden I tager hul på emnet, så du har en fornemmelse for mangfoldighed og variationer i fortællingerne. Det vil også være godt, hvis eleverne læser dele af bogen, inden der tages hul på en workshop-dag eller et tema-projekt. (her kan evt. benyttes arbejds materialet på www.denforbandedekaerlighed.dk²).

En workshop om kærlighed...

Start evt. workshoppen med at læse forordet fra 'Den forbandede kærlighed' (findes i bogen eller på www.denforbandedekaerlighed.dk) for eleverne for at introducere emnet og skabe nysgerrighed. De fjorten forskellige fortællinger er om unge, der alle er homoseksuelle; de fleste har etnisk minoritetsbaggrund, og mange har en tro. Ellers er de meget forskellige. De fleste har fundet gode veje i livet – men det er fælles for dem alle, at de har gennemgået en ungdom med mange bekymringer.

Måske sidder de fleste elever i din klasse og tænker, at det ikke handler om dem. Fortæl, at 'Den forbandede kærlighed' først og fremmest handler om kærlighed; om at turde elske sig selv for den, man er, og om at turde elske den, man elsker, uanset hvem det er. 'Den forbandede kærlighed' handler også om at være anderledes og stikke ud fra flokken. Om fællesskab og om retten til at være med til at definere det. Skal man være en kopi, eller må man være en original? Hvem er *normale* – og kan man altid selv vælge? Er kærlighed en menneskeret?

Workshoppen 'Den forbandede kærlighed' sigter mod at finde ud af, at vi alle er forskellige, på forskellige måder. Nogle af forskellene gør bare en større forskel end andre.

² På www.denforbandedekaerlighed.dk kan du under 'Bogen i undervisningen' vælge mellem 'Arbejde med en fortælling', der stiller spørgsmål og opgaver til bogens enkelte fortællinger og 'Arbejde med et tema', der arbejder tematisk med flere fortællinger.

Hvad workshoppen ikke handler om...

For nogle elever er det vigtigt at vide, at de ikke intimideres undervejs. Forklar dem følgende:

- Workshoppen handler ikke om sex. 'Seksualitet' i denne sammenhæng henviser til kønsidentitet eller seksuel præference, ikke om udøvet sex.
- Workshoppen er ikke en inspiration til at afprøve homoseksualitet – det kan nogen måske have hørt hjemmefra, at man kan blive. Videnskaben kender endnu ikke de præcise årsager til 'afvigende' kønsidentiteter eller seksuelle præferencer, men vi ved, at dét man er – det er man! Det er ikke noget, man kan blive 'smittet af' eller lokket til, fordi man hører om det. Det er ikke noget, man selv vælger, men noget, man er. Nogle ved det, fra de er ganske unge, andre møder det hos sig selv senere i livet.
- Workshoppen er ikke en opfordring til at krydse klinge med sin tro. 'Den forbandede kærlighed' nuancerer, hvordan forskellige unge har grebet spørgsmålet om tro og homoseksualitet an. Alle de store religioner fordømmer homoseksualitet, men indenfor alle religioner er der troende, som vælger at fortolke religionen på en måde, så de kan få lov at leve som dem, de er. Om man vælger at bevare sin oprindelige tro, omfortolke den, eller afvise den, er op til den enkelte.

Regler i klassen omkring arbejdet med tabuer

- **Skab et trygt rum**

Bliv enige om nogle fælles regler, inden I tager hul på tabuer. Tal om, hvad tabuer er; hvad de gør ved os. Men også hvorfor tabuer kan være nødvendige for nogle. Og især hvorfor det kan være nødvendigt at lave aftaler om, at man ikke siger alt til alle.

- **Der er ingen facitter**

... når vi snakker normer og holdninger. Det er vigtigt at sige, hvad man mener – også selvom det ikke er det, læreren synes er rigtigt!

Man må gerne lufte sine fordomme og prøve dem af. Men det skal gøres med respekt. Ingen personer må hænges ud. Ingen må fordømme andre.

- **Respekter forskellighed**

Det er en grundlæggende rettighed, at enhver har lov at have sin mening, sine følelser og sin tro. Klasserummet er et demokrati.

- **Respekter de grundlæggende rettigheder**

Der er ikke nogle facitter på, hvordan den enkelte vil leve sit liv. Til gengæld er der grundlæggende regler om, hvad man må overfor andre – som fx menneskerettighederne og § 266B ('racismeparagraffen').

- **Vær nysgerrig**

... på en ordentlig måde. Vær åben for at få udfordret det man tror, man ved – sine overbevisninger, stereotyper og fordomme. Det er sådan, man bliver klogere og det er sådan, verden bliver et bedre sted...

- **Dialog frem for debat**

Sig hvad du mener. Men husk også at spørge og lytte. Debat handler tit om at få sagt sin mening; dialog handler om at blive klogere i fællesskab.

Man har lov til at ændre mening undervejs, hvis man har hørt noget, man ikke havde tænkt over før. Mange af de ting, der er tabubelagte, er ting vi har meninger om, men ikke har tænkt så meget over. Og ofte ting, vi ikke ved så meget om, som vi tror. Brug anledningen til at blive klogere end din mor!

Til læreren om at arbejde med følsomme og sprængfarlige emner

- **Aktiver alle elever**

Øvelserne udforsker elevernes egne holdninger til de emner, der bliver introduceret og giver mulighed for at diskutere dem i plenum. Hensigten er en dialog, hvor både den enkelte elev udfordres på sine egne billeder og overbevisninger, og hvor klassens kultur sættes under spot: Hvad er vi enige om, hvad tager vi for givet... og hvad er vi uenige om? Hvordan vil vi gerne have, kulturen i klassen skal være? Hvordan vil vi gerne have, normer og kultur i samfundet skal være? Hvordan kan vi tage ansvar - hver især og sammen – og hvad kan vi gøre for at skabe de forandringer, vi gerne vil have?

- **Hav bevidsthed om normer i klassen og om elevernes personlige grænser**

Giv eksempler og gennemfør øvelserne på en måde, der ikke overskrider elevernes grænser – sørg for at der altid er mulighed for at bruge andre eksempler end eleverne selv.

Det er ikke hensigten, at den enkelte elev skal udstille sig selv, fx ved seksuelle eller religiøse præferencer. Alle øvelserne er baseret på, at man *kan* byde ind med sig selv som eksempel, men at man også kan være med ved at give andre eksempler, bruge fortællingerne fra bogen, og i det hele taget holde temaet ud i strakt arm, mens man varsomt åbner for tabuerne.

- **Ideen om Empowerment**

Hver enkelt elev gør en forskel. Hver enkelt elev har ansvar for at give plads til hinanden. Frihed til at være den, man er, skal ikke kun gives – det skal også tages af den enkelte. Understreg, at en personlig fortælling skal behandles som en unik gave, man får af et menneske.

- **Vær norm- og kulturkritisk**

Frem for at have fokus på 'de andre', minoriteterne; dem der afviger fra normerne – så sæt selve normerne i centrum. Spørg hele tiden, hvor normerne kommer fra. Tydeliggør dét, majoriteten tager for givet og stil spørgsmål ved, om det er den eneste sandhed. Bryd kassetænkning. Hvis I taler om køn – hvad menes? Hvis I taler om sex – hvad menes? Hvis I taler om en familie – hvad menes? Og så videre. I vil formentlig opdage, at I sidder med forskellige billeder af mangt og meget. Det kan give anledning til en god snak om, at definitioner ofte er erfaringsbaserede, og kan have flertydige svar.

- **Hav nysgerrighed, respekt og kulturforståelse**

Arbejd ud fra en dynamisk kulturforståelse, hvor intet kan kategoriseres eller generaliseres entydigt. Hvert menneske kan fortælle sin egen historie og placere den specifik ift baggrundskultur, dansk kultur, venskabskultur m.v... - det vigtigste metodiske redskab er nysgerrighed: "Hvordan ser det ud for DIG?"

Hvis du har stillet dét spørgsmål, er det vigtigt i første omgang at vise respekt for, at vedkommende deler sit verdensbillede eller sin holdning. Hernæst kan man begynde at spørge ind, på en 'ordentlig måde' – det vil sige anerkendende og med en forståelse af, at hvert menneske er ekspert på sin egen virkelighed.

- **Anerkendelse af forskellige værdier som tilgang**

At acceptere og anerkende forskellighed handler ikke om, at man skal give køb på sine personlige forestillinger om et godt liv, eller sine værdier. Det, der føles rigtigt for en selv, føles måske ikke rigtigt for ens sidekammerat. Men begge dele kan være rigtige, samtidig. Giv eleverne relativistiske briller på og lær dem at gå i anerkendende dialog.

- **Giv indblik i forskellen på respekt og tolerance**

At tolerere eller acceptere anderledeshed er ikke det samme som at respektere det ligeværdigt. Tolerance er 'magtens privilegium', idet det altid vil være majoriteten, der tolererer minoriteten og ikke omvendt. Det er ikke ofte, der bliver talt om at homoseksuelle skal tolerere heteroseksuelles rettigheder...

Det er fx også den lidt 'herregudda-agtige' tolerance, der bruges i den gængse, dominerende fortælling om 'de stakkels homoer': *Det er synd for dem, de må gerne være her, de gør ikke mig noget. Bare de holder sig for sig selv.* Det er det samme som at sige: Vi kan tåle det og holde det ud. Men det er ikke det samme som at inkludere det som en ligeværdig status.

Hvis respekt og ligeværdighed er herrer i rummet, behøver ingen 'tolerere' andre.

- **Stil spørgsmål i stedet for at komme med dogmer**

Brug afklarende dialogteknikker, når du støder på stereotype holdninger eller fortællinger. Spørg fx "Hvor ved du det fra?" (eller mindre personligt: "Hvor ved VI det fra?" – hvis flere mener det samme); "Er det noget du selv har oplevet eller noget du har hørt, kender du nogen der..., hvordan kan du være sikker på at..."

Disse spørgsmål kan fx være gode, hvis eleven har stereotype syn på hvordan homoseksuelle er, hvorfor man bliver det, hvorfor det er forbudt ifølge en religion, hvorfor fx en pakistansk familie 'helt sikkert' vil føle skam over at have en afviger i familien... osv. Tvivl om overbevisningers rigtighed er første skridt mod udsyn og holdningsåbninger.

- **Vær opmærksom på ikke at komme til at reproducere stereotyper**

Selvom vi taler om bestemte kategorier af mennesker – bl.a. homoseksuelle, etniske minoriteter og mennesker med en tro –, så er målet at 'afkategorisere'; at vise, at *alle* både er anderledes og normale på én gang. Målet er at nuancere; at det ikke giver mening at generalisere mennesker i 'typer'. Vær bevidst om, at der i hver klasse sidder nogen, der tilhører minoriteterne, og tal inkluderende om alle elever på én gang. Hold fast i

standarder for et anti-homofobisk rum, hvor man ikke taler kategoriserende om grupper, man ikke kender.

- **Vær opmærksom på kønsstereotyper**

I nogle klasser oplever vi, at det er sværere for eleverne – især for drengene - at acceptere tanken om bøsser end om lesbiske. Da kan I reflektere over følgende:

- Kan det have en betydning, at vi oftest ser lesbiske forhold på film, i reklamer, og at piger oftere er fysisk tætte end fyre, også selvom de ikke er homoseksuelle?
- Kan det have en betydning, at mænds seksualitet kulturelt anses for 'farligere' og kvinders seksualitet for mere 'ufarlig' eller uskyldig? Hvorfor er det sådan, og hvad betyder vores normer om 'normalt' eller 'ufarligt' for de forestillinger, der bliver til homofobi?

- **Vær opmærksom på 'muslim-stereotypen'**

Mange elever, især de etniske minoriteter, forbløffes over, at det kan lade sig gøre at være muslim og homo, og at familierne kan acceptere en homoseksuel søn eller datter.

Fortællingerne fra Den forbandede kærlighed giver nye indblik.

For de etnisk danske elever kan der til gengæld ske det modsatte. Mange forbløffes til gengæld over, at det er så svært at være homo i en familie med etnisk minoritetsbaggrund, og vidste ikke, at religionen kan have så stor fordømmende magt. Der er en risiko for, at fortællingerne *skaber* en 'muslim-forskrækkelse' / stereotypisering af, som jeg ellers lykkeligvis oplever at den nye generation er befriet for – blandt andet fordi de oplever nuancerne i deres hverdag.

Selvom vi lægger vægt på fortællingerne om, at det faktisk lader sig gøre for 'ethnohomoerne' at kæmpe sig vej til frihed og accept, så risikerer vi, at det, der lades tilbage hos de etnisk danske elever, alligevel er en stereotyp forestilling om, at indvandrerforældre er værre end danske forældre og giver deres børn mindre rum.

- Læg vægt på, at kultur forandrer sig og familier er forskellige. Det er IKKE nødvendigvis kulturafhængigt, hvordan man som forælder reagerer. (Brug fx fortællingen om Anders og Dawoud fra Den forbandede kærlighed).
- Læg vægt på at islam fortolkes, ligesom andre religioner i dag.

- **Vær grundlæggende opmærksom på balancering af stoffet**

Samtidig med at eleverne får viden om, hvor svært det kan være at være 'minoritet i minoriteten', skal de samtidig have nuanceret viden om, at det ikke lader sig gøre at skære hverken muslimer eller bestemte etniske grupper over én kam.

- **Vær opmærksom på, at der ifølge forskning³ skal tre positive historier til for at opveje én negativ.**

Hav fokus på de gode fortællinger og det, der lykkes. Udfordr de dominerende fortællinger om offerpositionerne og giv mod til forandringer.

³ Jf fx Katrine Gyldenstjerne: Masterafhandlingen "Innovating News Journalism Through Positive Psychology" ved University of Pennsylvania, USA. Hør hendes resultater i radioudsendelsen 'Positive nyheder er det nye sort', Sproglaboratoriet 10.11. 2011 på P1 / <http://www.dr.dk/P1/Sproglaboratoriet/Udsendelser/2011/11/10102220.htm>

Skole-hjem-samarbejdet og tabuerne

Skal skolen tage hul på tabuer? – hvad mener forældrene om det, og hvordan kan man inddrage dem i dialogen om hvad der er godt for deres børn at vide og forholde sig til? Den forbandede kærlighed kan være en anledning til at tage denne diskussion.

En årsag til vanskeligt forældresamarbejde omkring seksualundervisning kan fx være, at nogle forældre gerne vil beskytte deres børn mod at få viden, der for forældrene er 'ting man ikke taler om' – og slet ikke i et rum med blandede køn! Måske er de bange for, at deres spirende unge får viden, som giver dem lyst til at kaste sig ud i et vildt seksualliv. Forældre med anden etnisk baggrund kan måske have forestillinger om dansk seksualkultur som anderledes løssluppen end den, de selv finder værdifuld og i orden – og de forestiller sig måske, at læreren forsøger at lære eleverne at blive fritænkende og mere individuelt orienteret, end det, forældrene værdsætter.

- Det kan være betydningsfuldt for forældrene at få at vide, at seksualundervisning ikke har til hensigt at vække lyst hos de unge – men tværtimod skal give dem viden om deres egen krop, redskaber til at lære deres egne (individuelle) grænser at kende og kendskab til hvordan de beskytter sig selv mod ting de ikke ønsker.
- Det kan være betydningsfuldt for læreren at få at vide, hvilke forestillinger og bekymringer, forældrene kan have til seksualundervisning - og specifikt til undervisning om homoseksualitet. Jo bedre, man kender forældrenes bevæggrunde og bekymringer, jo bedre kan man komme dem i møde. Det kan fx være, at nogle forældre har nogle specifikke ønsker – fx om at der ikke vises film om homoseksuel sex. Det er et skridt på vejen at få både bekymringer og ønsker på bordet – en start på at tage hul på tabuerne; en start på at åbne for et vidensrum frem for et fordomsrum.
- Når man introducerer forældrene for workshoppen, kan de også have brug for introduktionen 'Det handler workshoppen *ikke* om', som eleverne fik på side 10.

Dialog med forældrene

De fleste lærere informerer om arbejdet med 'Den forbandede kærlighed' i ugeplanen. Det giver normalt ikke anledning til, at forældre melder tilbage eller at elever ikke kommer. Men hvis man vil bruge anledningen til at tage en dialog med forældrene om seksualundervisningen generelt, kan man invitere til et dialogmøde i forbindelse med temaet.

'Dialogmøde' er ifølge mine erfaringer et bedre ord end 'Forældremøde', fordi det lægger op til, at man både gerne vil informere forældrene og samtidig have deres synspunkter på banen. Skriv det gerne tydeligt på invitationen!

På dialogmødet gøres det som nævnt tydeligt, hvad formålet med workshoppen er: At deres børn får viden, men ikke bliver indoktrinerede. At det ikke handler om homoseksualitet specifikt, men diskriminationsperspektiver horisontalt. At det er vigtigt for alle unge at blive bevidste om fordomme og stereotyper i forbindelse med at tilhøre minoritetsgrupper i samfundet. Osv.

Hvis workshoppen indgår i en projektuge, kan man vælge både at indlede med et dialogmøde og at afslutte forløbet ved at lade eleverne fremlægge noget af det, de har arbejdet med. Vi har oplevet, at mange elever – særligt de flersprogede – bliver meget optagede af alt det nye, de lærer, og ville ønske, at de kunne dele det med deres forældre og familie. Det er måske nemmere, hvis det ikke er noget, de unge selv skal fremlægge ved middagsbordet, men noget, der er 'skolearbejde' og derfor som hovedregel anerkendt og respekteret af de allerfleste forældre.

Generelle gode råd om skole-hjem samarbejde med forældre der kan være opleves som svære at få et samarbejde med:

- 1) Find ud af, hvad forældrene er bange eller bekymrede for
- 2) Find ud af, hvad der vil give mening for forældrene at tale om eller give viden om
Vær tydelig omkring hvad skolens/lærerens mening er med fx seksualundervisning – hvilke værdier undervises der ud fra, hvad er intentionen? Hvad er der pligt til at undervise i/og deltage i, og hvorfor? ⁴

⁴ Du kan også få inspiration på www.sexogsamfund.dk under 'Uge sex).

Del 2: Undervisningsmateriale – øvelser og fortællinger

I det følgende kombineres fortællinger fra 'Den forbandede kærlighed' med en række øvelser (markeret med grå baggrund), der bringer elevernes egne holdninger, viden og fordomme i spil. Øvelserne går tæt på den enkelte, på kulturen i klassen og på samfundets kultur og normer.

Øvelserne indeholder alle forskellige elementer, man kan folde ud, afhængigt af, hvor længe man vil fortsætte hver øvelse. Øvelsestyperne varierer over viden, refleksion, afklaring, dilemma, vurdering, debat, inddragelse af fortællinger m.v. Overordnet har alle øvelser en anerkendende og normkritisk tilgang.

Hver øvelse kan gøres kort – eller lægge op til dialog, og den ene øvelse kan gribe den anden. Øvelserne kan perspektivere hinanden indbyrdes.

Efter hver øvelse er det oplagt, at læreren runder af med fakta og refleksion, sådan at holdninger anerkendes, men nuanceres – og sådan at fordomme erstattes med viden.

Øvelserne må gerne stå tilbage med spørgsmål til eftertanker, frem for afrundet med endelige svar.

Øvelsernes muligheder

Med øvelserne kan blandt andet arbejde med:

- **Vidensafklaring:** Hvad ved jeg egentlig – og hvad er noget, jeg tror? Hvordan opstår fordomme?
- **Begrebsafklaring:** Hvad betyder ord og begreber? (Kultur, diskrimination, norm, minoritet, kønsidentitet osv.)
- **Holdningsafklaring:** Hvad mener jeg egentlig? Hvad betyder det for mine holdninger, hvad andre mener?
- **Værdiafklaring:** Hvad betyder noget for mig? Hvad betyder noget for os som klasse, som skole? Hvad betyder noget for samfundet?
- **Identitetsafklaring:** Hvad er jeg sat sammen af? Roller og felter, som vi flytter os imellem.
- **Kulturaflaring:** Hvad er kultur, hvad er min andel, hvordan kan jeg/vi være med til at skabe og forandre den?
- **Normafklaring:** Hvad er normer, hvad er min andel, hvordan kan vi udvide dem og stille nye spørgsmål? Skal der være plads til forskellige normsæt, eller skal normerne bare udvides?
- **Oplæg til refleksion, nuancering og nytænkning. Udfordring af det givne.**
- **Dilemmaer og rummelighed;** at give plads til forskellige overbevisninger og normaliteter.
- **Klassens kultur** – som en afspejling af samfundet og som et sted, hvor hver enkelt har en betydning og kan være med til at skabe et rum, der inkluderer alle.

Øvelserne er baseret på, at alle deltager. De er personlige og identificerbare for den enkelte elev, men samtidig udstiller de ikke den enkelte.

Øvelserne lægger op til selvstændig stillingtagen, dialog og debat. Man må gerne skifte mening undervejs, og der er ingen facitter.

Temaer i øvelser og fortællinger

Temaerne, man kan arbejde med i øvelser og fortællinger, er blandt andet:

- Normer og normalitet
- Minoritet og majoritet. Inklusion og eksklusionsmekanismer
- Regnbuer, familie og kulturforandringer
- Tro, tradition og værdier
- Kultur og identitet. Roller og dobbeltroller
- Det gode liv – forventninger, drømme og billeder
- Hvem er jeg - Selvtillid og selvfølelse, værdier og grænser
- Hvem er vi – gruppeidentiteter -Os/dem, fællesskab og vi-følelse, hjemfølelse og tilhørsforhold. Klassens kultur.
- Normalitet og anderledeshed. Hvad er dit valg, og HAR du et valg: Original eller kopi?
- Kategorier, stereotyper, fordomme og dominerende fortællinger
- Diskrimination og rettigheder (globalt og lokalt)
- Livshistorier og nysgerrighed

Det følgende undervisningsmateriale lægger op til en aktiv brug af tekster fra Den forbandede kærlighed. Vi har valgt fire fortællinger ud og trukket specifikke temaer frem. Fortællingerne spiller sammen med øvelser og refleksionsspørgsmål.

I materialet bruger vi følgende fortællinger:

"What doesn't kill you, makes you stronger" – om **Jamila**, 22 år, dansk-ægyptisk baggrund

"Jeg tager en dag ad gangen" – **Zinah**, 22 år, pakistansk baggrund

"Virkelighedens Frodo" – om **Torkil**, 20 år, færøsk baggrund

"Selvfølgelig kan man være muslim og homo" – **Eren**, 17 år, tyrkisk baggrund

"Han tror også på den eneste ene" – **Lubna**, 27 år, pakistansk baggrund

Tidsforbrug

Vi har haft 6 timer - en skoledag - til en workshop. Man skal dog bruge mere end en dag på at nå de fortællinger og øvelser igennem, som vi præsenterer her.

Du kan plukke i materialet. Men det hele fungerer bedst i en helhed, hvor den ene fortælling griber den anden og skaber en proces, hvor der tilegnes ny viden kombineret med refleksion – individuelt og i klassen.

Ekstramateriale og øvelser

Håndbogen indeholder kun en del af det øvelsesmateriale, vi har udviklet – som eksempler på, hvad man kan. Blandt andet har vi arbejdet meget mere med stereotyper, fordomme og hadforbrydelser – men det kræver en del ekstra forberedelse at arbejde forsvarligt med disse emner.

Vil du have mere materiale, kan du kontakte info@indialog.dk / 22 17 14 80.

Workshop del A:

2 introduktionsøvelser i klassen om minoritet og majoritet

Vi indleder med et introduktionsmodul over begreberne minoritet og majoritet.

Klasseøvelse: Brainstorm og mindmap

Følgende spørgsmål og opgaver vender og drejer begreberne Minoritet og Majoritet – samt reflekterer over identitet, tilhørsforhold, fællesskab, inkluderende/ekskluderende sprog m.v.

Brainstorm

Hvad er en minoritetsgruppe?

- Lav en **brainstorm** og skriv de grupper ned, I kan komme i tanke om. Tænk både på minoritetsgrupper som dem man 'normalt' taler om (etniske, seksuelle m.v.) – men også som alle mulige andre grupperinger, fællesskaber eller 'mini-kulturer', der eksisterer i jeres land eller by, eller på jeres skole. (Fx punkere, rockere, kunstnere...)

Hvad er en majoritetsgruppe? (heteroer, Danmark, kristne...)

- Hvad og hvem er den sat sammen af? Kan man både tilhøre majoritet og minoritet(er)?
- Tilhører du selv en eller flere minoritetsgrupper?

Vi indgår alle i forskellige fællesskaber eller 'kulturer/grupper', som alle udgør dele af vores liv og identitet.

- Er du den samme i alle grupperne, eller spiller du forskellige roller?
- Er du dig selv i alle rollerne – eller er der nogle steder, hvor du føler dig mere 'dig selv' end andre?
- Hvad er det, der gør, at du føler dig hjemme i et fællesskab?
- Hvad er det, der gør, at du føler dig mindre hjemme i et fællesskab?

Tavleøvelse: Mindmap og kategorier

Klassen kan derefter lave et **mindmap** over de minoritetsgrupper, der er blevet nævnt – for at få overblik over de mange forskellige slags – og blik for hvor mange steder man kan høre til (eller være ekskluderet fra) på samme tid.

- Kan man altid selv vælge hvor man hører til?
- Er der forskel på, om man selv har valgt sit tilhørsforhold eller ej?
- Hvis man bliver forskelsbehandlet (fx mobbet) pga. ens tilhørsforhold, gør det så en forskel, om man selv har valgt det eller ej? Find gerne eksempler.

Klasseøvelse: Stregen på gulvet - forskellige fællesskaber

En klasseøvelse på gulvet. Den giver anledning til overvejelser om, hvad det vil sige at være minoritet og majoritet, og hvad det vil sige at være 'normal'. Øvelsen kan også bruges til at få klassen til at overveje, hvad der er klassens 'kultur'; hvad er normalt og unormalt i klassen? Øvelsen viser, hvordan man tilhører forskellige fællesskaber og hvordan normalitet er noget, der flytter sig, afhængigt af hvor man er.

Instruks til læreren:

En streg laves på gulvet med malertape eller kridt. Eleverne skal stille sig på den ene eller den anden side af stregen ift. de spørgsmål, der bliver læst op.

Instruer eleverne i, at de gerne må diskutere, hvad spørgsmålene betyder, når de skal vælge, hvor de stiller sig. Frem for at forklare, hvad du mener med fx 'normal', 'dansk' eller 'at have en tro', så bed eleverne definere og forklare, hvad de mener. Stil uddybende spørgsmål. Eleverne må gerne flytte sig undervejs, hvis de skifter mening.

Instruks til eleverne:

Alle stiller sig op på linjen med ansigtet vendt mod underviseren, der står for enden af linjen. Eleverne bliver nu bedt om at etablere følgende fællesskaber ved at gå til hver sin side (Underviseren læser følgende udsagn op):

- Alle, der er den ældste i en søskendeflok stiller sig til venstre
- Alle, der bor sammen med begge deres biologiske forældre stiller sig til venstre
- Alle, der går til noget i fritiden, stiller sig til venstre
- Alle, der dyrker noget sport, stiller sig til venstre
- Alle, der spiller et instrument, stiller sig til venstre
- Alle, der elsker at gå i skole, stiller sig til venstre
- Alle, der har en tro stiller sig til venstre
- Alle, der har et familiemedlem, der kommer fra et andet land stiller sig til venstre (Kan være langt tilbage – tænk!)
- Alle de normale stiller sig til venstre
- Alle danskere stiller sig til venstre

Ideer til opsamling af øvelsen / evt pointer undervejs:

- Blev I overraskede over noget?
- Afhænger tilhørsforhold til en gruppe mest af, om man selv føler man hører til, eller om andre definerer det?
- Kan man føle sig som en del af noget, hvis andre siger, at man ikke er det? Kan man føle tilhørsforhold, hvis man ikke er inviteret...? (Denne dialog bør være generel, så den ikke kommer til at handle om fællesskaber i den pågældende klasse og dermed måske være ubehagelig for de elever, der kan føle sig udsat).

Se på den mindmap, I netop har lavet over minoritetsgrupper og inddelingen efter, om man selv har valgt sin gruppe eller ej.

Tal om begrebet identitet. Spørg eleverne, hvad det betyder for dem. Det handler bl.a. om, hvor man hører til og er hjemme: At identificere sig med nogen. At man tilhører mange forskellige slags fællesskaber og kulturer. At man spiller forskellige roller i forskellige sammenhænge.

Tal om forskellen på at kunne være den man er i alle sammenhænge, eller at skulle spille roller / dobbeltroller, fordi man må skjule dele af sin identitet (brug fx Zinahs fortælling). Tal om at være en minoritet i minoriteten – hvor nogle er tvunget til at adskille deres identiteter og kulturer.

Afrunding af introduktionsøvelser om majoritet og minoritet

Saml op på de introducerende øvelser og begreberne identitet, multi-identitet, majoritet og minoritet og det at tilhøre forskellige fællesskaber, kulturer og spille forskellige roller.

Jamila fra 'Den forbandede kærlighed' er et godt eksempel på et menneske, der navigerer rundt i forskellige fællesskaber, kulturer og roller. Derfor er hun den første fortælling, I skal læse.

Workshop del B: Fortællinger og tilhørende arbejde med spørgsmål og øvelser

Det følgende er uddrag af fem fortællinger fra Den forbandede kærlighed, som I kan bruge til at diskutere ud fra. Eleverne kan evt. selv forberede sig ved at læse fortællingerne, inden I gennemgår dem i klassen. Vi foreslår nogle spørgsmål og øvelser, I kan bruge til at komme rundt om tekster og temaer.

Vi foreslår også, at I gennem hver fortælling kommer igennem en række begrebsafklaringer. Vi giver vores korte bud på mulige forklaringer – men husk, at nogle begreber er komplekse, og der findes mange definitionsmuligheder. Ofte har eleverne også selv nogle gode bud.

Sidst i afsnittet finder I to øvelser, der kan bruges til at afrunde arbejdet med teksterne.

Jamilas fortælling

"What doesn't kill you, makes you stronger" – om Jamila, 22 år, dansk-ægyptisk baggrund

BEGREBSAFKLARING

Kultur: Sprog, tøj, mad, men også de regler og rammer der binder et fællesskab sammen. Hvad man taler om, hvordan man taler om det og hvad man slet ikke eller nødig taler om. Kultur kan være nationalt, etnisk, trosmæssigt, sprogligt, sportsligt osv. Det kan være den kultur man har i klassen, på skolen, eller i sportsklubben. Kultur forandrer sig hele tiden og ændrer sig efter hvad de mennesker, der er med i kulturen tager med sig fra andre kulturer og sammenhænge.

Identitet: Den jeg er. Det jeg er sat sammen af. De forskellige roller, jeg spiller, de kulturer jeg indgår i, det, der får mig til at hænge sammen i én person.

Majoritet: Flertal, dem der er flest af

Minoritet: Mindretal, dem der er færrest af⁵

Normal: Ordet 'normal' hænger sammen med ordet 'norm'. Normer er det, vi opfatter som normalt. Normer kan være de ideer og forestillinger, som bestemmer, hvordan vi opfører os og hvad vi opfatter som rigtigt og forkert. Vi er altid omgivet af normer, som påvirker vores adfærd og syn på verdenen. Normer bliver oftest først synlige, når man bryder dem – når der er noget, som *ikke* passer ind. Normer ændrer sig efter kulturel sammenhæng og

⁵ Begrebet 'Minoritet' kan bruges forskelligt. Det kan bruges om alle grupper, der er i mindretal ift majoriteten, men det kan også bruges om særligt definerede *minoritetsgrupper*, som fx sproglige, etniske eller religiøse; eller om urfolk som inuit, indianere osv – uanset om de er i mindretal, der hvor de befinder sig.

de værdier, der findes lige nu og her. De normer, man havde for 50, 100 eller 200 år siden er derfor ikke de samme som dem, man har i dag.

Heteroseksuel: Når man er tiltrukket af et andet køn. De fleste mennesker – cirka 90% - er heteroseksuelle.

Homoseksuel: Når man er tiltrukket af en af det samme køn som én selv.

Biseksuel: Når man er tiltrukket af flere forskellige køn.

Transperson: Når ens oplevede køn (i forskellig grad) ikke stemmer overens med ens biologiske køn. Nogle siger fx, at det er som at føle, at man er født i den forkerte krop.

’Jeg har stort set altid vist, at jeg var lesbisk; jeg har aldrig været tiltrukket af det andet køn. Jeg har selvfølgelig prøvet, om jeg kunne forelske mig i en fyr, for jeg vidste, at i det ægyptiske samfund er det værste, du kan, at være homo. Mange opfatter det som værre end at slå en person ihjel.’

Sådan fortæller Jamila (side 30-43) om sig selv i Den forbandede kærlighed. Jamilas mor er fra Bornholm og hendes far er fra Ægypten. Som barn boede Jamila i Ægypten, men da hun var færdig med gymnasiet, flyttede hun til Bornholm for at bo der sammen med sin mor. ’Jeg prøvede at have kærester, og på en måde var jeg heldig, at jeg boede i et arabisk samfund, for man må jo ikke noget, før man bliver gift. Hvis man har en kæreste, så kysser man ikke engang. Så når mine kærester ville kysse, brugte jeg som undskyldning at *det gør man jo ikke*, så behøvede jeg ikke at indrømme, at jeg jo ikke var tiltrukket af dem.’

Jamila flyttede til Danmark, fordi hun’ ikke ville leve på en løgn’, ’leve med to identiteter og føle mig som fange i min egen krop’. Hun fik en kæreste i basketklubben, hvor hun spillede, og begyndte at spille musik i ’miljøet’ sammen med andre lesbiske.

Efter et halvt år i Danmark fortalte hun sin mor, at hun var til piger. Moren sagde ’jamen skat, det har jeg da vist længe’. I Ægypten og overfor sin far bærer hun stadig på sin hemmelighed.

Jamila beskriver sig selv som en, der hører til i flere forskellige kulturer og som spiller forskellige roller i forskellige sammenhænge.

- Hvilke forskellige ’kulturer’ beskriver Jamila i tekstuddraget?
- Hvad gør hun for at passe ind i de skrevne og uskrevne regler?
- Hvad betyder det for hendes identitet og hendes opfattelse af, hvem hun selv er?
- Kender I selv til det at høre til flere steder og ’skrue ned’ for sig selv nogle steder og ikke andre?
- Er man lige meget sig selv, uanset hvor man er?

Jamila ’sprang ud’, da hun kom til Danmark, men ikke alle i familien var lige glade for det. Hendes bror, der bor i Dubai, sagde at han ikke forstod det og at hun skulle holde ’det’ langt væk fra ham, men samtidig har han været sød mod hendes kærester, når han har mødt dem. Søsteren, der bor i Kairo, talte ikke med hende i flere måneder, efter at hun havde fortalt det til hende. Alligevel

ringede søsteren til hende fra Kairo for at trøste Jamila, da hun havde kærestesorg. Det betød meget for Jamila.

Hendes far har aldrig fået noget at vide og det skal han heller ikke, siger hun. I starten var hun meget bange for, at han skulle få det at vide gennem venner og bekendte, men nu slapper hun mere af. 'Det er nok især kvinder, der ved det, og selvom de sladrer med hinanden, siger de ikke noget til deres mænd, for de ved, at mændene vil føle sig forpligtet til at sige det videre til min far. Det er jo mere mændenes opgave at bevare familiens ære udadtil. Så indtil videre ved min far ingenting.'

Jamila laver musik og er dj og drømmer om en dag at tage sin kæreste med til Kairo og optræde, selvom hun ikke er sikker på, om hun tør. Men indtil nu har hun haft held med sit motto: '*What doesn't kill you makes you stronger*'.

Jamila fortæller om sin familie og familiens reaktioner på at hun er lesbisk. Familiens ære betyder mere i Egypten end i Danmark, hvor der er mere individuel frihed. Samtidig viser Jamila også, at kulturer forandrer sig over tid; selvom hendes søster har svært ved at acceptere at hun er lesbisk, støtter hun hende alligevel, da hun har kærestesorg.

- Hvor meget fylder jeres familie for jer?
- Er der nogle ting, man kun fortæller sin familie og nogle ting, man kun fortæller sine venner?
- Forventer man det samme af sin familie og af sine venner? Og forventer de det samme af en?
- Er der nogle fra ens familie, som man forventer mere af end andre?
- I hvilke sammenhænge kan man bruge ordsproget '*What doesn't kill you makes you stronger*'.

Zinahs fortælling

"Jeg tager en dag ad gangen" – Zinah, 22 år, pakistansk baggrund

BEGREBSAFKLARING

Tabuer: Noget, der bryder så meget med normen, at man slet ikke taler om det. Nogle gange kan et tabu være så stærkt, at man ikke har ord for det. Det er unævneligt.

Ære og skam: Har at gøre med gamle traditioner, som fx findes blandt både muslimer og kristne i store dele af verdenen. Ét menneske kan bringe skam over en hel familie ved at gøre noget, der strider imod normerne, altså det der er 'normalt' og acceptabelt. Familien kan så reagere ved at rense skammen væk ved æresoprejsning. I Danmark har man hørt om æresdrab og æresvold, ofte på minoritetspiger, der har bragt skam over familien ved at se eller gifte sig med en forkert mand. I det hele taget er ære og skam ofte knyttet til kvinder og pigers omdømme og seksualitet. Man siger, at kvinder har skam, men mænd har ære. Mændene ser det som deres opgave at sørge for, at kvinderne i deres familie opfører sig dydigt, og hvis kvinderne bryder med normerne, krænker det manden og familiens ære. Når

man taler om ære og skam, ser man det enkelte menneske, som repræsentant eller ambassadør for resten af familien eller kulturen, man er ikke 'kun' sig selv.

Æresbegreberne går ikke kun ud over kvinderne, men også de mænd, der tvinges til at følge disse normer, selvom de ikke synes, de passer ind i en moderne virkelighed.

Det kan også bringe skam over en familie, hvis en søn eller datter er homoseksuel.

At springe ud: At stå åbent frem og fortælle om sin seksuelle orientering. Når man taler om homoseksualitet taler man ofte om dem der er 'i skabet' og dem der er 'sprunget ud'. At være i skabet vil sige at man skjuler sin seksualitet for omverdenen. Nogle 'skabsbøsser' er gift og har børn, mens de har et hemmeligt liv ved siden af, hvor de fx udlever deres seksualitet med andre, eller fantaserer om at gøre det. Når man springer ud er det ofte i forhold til venner og familie og der er mange tanker og følelser i spil omkring det, både for den homoseksuelle og for venner og familie.

Historisk var det et meget vigtigt skridt for den homoseksuelle bevægelse at man begyndte at 'springe ud'. I Danmark og den vestlige verden var homoseksualitet før i tiden kriminelt. Så der var næsten ingen anden mulighed end 'at leve i skabet'. Ved 'at springe ud' viste man, at homoseksualitet eksisterede og at man ville have ret til at være den man var, selvom omverdenen så på homoseksualitet som noget perverst, sygeligt eller kriminelt. At springe ud blev en del af kampen for lige rettigheder for hetero- og homoseksuelle - en måde at gøre sig synlig på, selvom man ved at 'springe ud' blev sårbar overfor overgreb og chikane fra fremmede mennesker.

I Den forbandede kærlighed fylder det at springe ud og forholdet til familien meget. Det er meget forskelligt, hvor meget familierne ved om de unges liv og seksualitet og det er også meget forskelligt, hvor mange familiemedlemmer, der får noget at vide – som fx i Jamilas tilfælde.

Dansk-pakistanske Zinah (Den forbandede kærlighed side 106-116) lever et dobbeltliv, hvor familien ikke kender til hendes homoseksualitet og det homoseksuelle miljø, hun færdes i. Hun er overbevist om, at hendes forældre ikke vil kunne acceptere hendes homoseksualitet, og selvom hun føler sig meget dansk, tror hun også, at hun selv ville have svært ved at acceptere, hvis hun fik en søn eller datter, der var homoseksuel: 'Hvis jeg fik en datter, og hun kom og sagde til mig, at hun var lesbisk, ville jeg måske godt kunne forstå det. Men jeg ville vide, hvordan folk tænker i det pakistanske miljø, og jeg ville være klar over, hvad hun kunne blive udsat for. Alle ville snakke dårligt om hende, og det ville gå ud over hele familien. Alle ville tale om, at jeg var en dårlig mor, og det ville jeg have det dårligt med. Så jeg tror, jeg ville råde hende til at gøre ligesom mig, leve et dobbeltliv.'

For at undgå at familien skal finde ud af noget, slukker Zinah for mobiltelefonen når hun går fra den, og undlader at svare hvis nogle af hendes venner fra homo-miljøet ringer til hende derhjemme hos forældrene. Hun fortæller heller ikke sit rigtige navn, når hun er på bar. Når hun går i byen, har hun dækhistorier parat, som hun fortæller sine forældre.

Zinah er ikke sprunget ud overfor andre end få rigtig gode venner i homo-miljøet. Hun tror ikke på, at hendes familie vil kunne acceptere det; hun tror ikke på, at den pakistanske kultur er til at rokke. Hun kender et par dansk-pakistanske drenge, der er sprunget ud, men man snakker ikke om seksualitet og slet ikke homoseksualitet i det pakistanske miljø, så hun mener ikke at det gør

nogen forskel, at de er sprunget ud. Hun er også bange for, at en snak om dem vil få hendes forældre ville 'lugte lunt' og fornemme at hun også er lesbisk. Så det at en anden homoseksuel springer ud af skabet er mere en trussel for Zinah end en hjælp.

Zinah overvejer at finde en pakistansk bøsse at gifte sig med for at kunne fortsætte sit dobbeltliv, uden at skulle såre eller skade sin familie. Hun ser familien som kernen i tilværelsen, som dem, der altid er der for én i kontrast til kærester, som man af forskellige grunde kan miste undervejs.

På spørgsmålet om, hvor hun tror hun er om ti år, svarer hun, at hun ikke kan gøre andet end at tage én dag ad gangen.

- Diskutér hvad det kan betyde at leve et dobbeltliv. Hvilke fordele og ulemper kan det have?
- Hvor meget fylder din familie i dit liv? Kan vi gøre os fri af vores familier og bare gøre hvad vi selv vil? Eller er vi forbundet til vores familier og hvis vi er, hvordan er vi det så?
- Diskutér fordele og ulemper ved at 'springe ud' eller 'blive i skabet'. Hvorfor tror I, at det at 'springe ud' blev en væsentlig del af kampen for homoseksuelles rettigheder?
- Diskuter, hvad det kan betyde for ens venner og familie, om man bliver i skabet eller springer ud? (Læs evt Lines fortælling fra Den forbandede kærlighed, hvor hun forklarer, at hendes venner blev glade, da hun sprang ud, fordi de mente at Line blev 'en hel person' og der ikke længere var ting, de ikke kunne tale om).

Torkils og Erens fortællinger

"Virkelighedens Frodo" – om Torkil, 20 år, færøsk baggrund

"Selvfølgelig kan man være muslim og homo" – Eren, 17 år, tyrkisk baggrund

BEGREBSAFKLARING

Stereotyp: Unuancerede billeder i vores hoveder af forskellige typer af mennesker. Billederne kan være positive eller negative. Vi deler ofte de samme billeder, blandt andet fordi de vedligeholdes af film, fortællinger m.v.. Ofte er de 'typer' vi selv kender, anderledes end stereotypen.

Fordomme: Når vi på forhånd tror at mennesker er som de stereotyper, vi kender.

Homofobi: Modvilje, frygt og had over for homoseksuelle. Man kan godt være homofobisk uden at vise det. Homofobi kommer ofte af fordomme og misforståelser om homoseksuelle og homoseksualitet.

Hatecrimes: Alle former for overgreb mod mennesker på grund af deres seksualitet, religion eller etnicitet. I Danmark er et især minoritetsgrupper som muslimer, jøder og homoseksuelle, der udsættes for hatecrimes. De kan blive spyttet på, råbt af eller slået

ned. Ingen ved med sikkerhed, hvor mange hatecrimes der begås i Danmark, for det er ikke alle, der anmelder sagerne til politiet.

Racismeparagraffen: Straffelovens § 266 b, også kaldet racismeparagraffen eller diskriminationsparagraffen, indgår i Straffelovens kapitel 27 om *Freds- og ærekrænkelser*:
§ 266 b. *Den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af sin race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering, straffes med bøde eller fængsel indtil 2 år.*

Torkil (side 44-58) og Erens (side 13-29) fortællinger i Den forbandede kærlighed minder om hinanden. Torkil er vokset op på Færøerne i et meget kristent miljø, mens Eren er vokset op i Danmark i et muslimsk miljø. Religion og tro betyder meget for dem begge og de har begge været tvunget til at finde en måde at håndtere tro og seksualitet på.

Eren fortæller om sin første homoseksuelle erfaring, og hvordan han havde to stemmer inden i sig: 'Lysten sagde *Gør det igen*, og hjernen sagde *Lad være, det er forkert, det er forbudt ifølge din religion og kultur*.' Eren ser sin homoseksualitet som en prøve fra Gud og bliver desperat. Han opsøger en klog religiøs mand, der 'forklarede mig, at jeg kun skulle omgås religiøse mennesker, og at jeg ikke måtte se fjernsyn, slet ikke dansk tv, for det ville påvirke mig i negativ retning. Jeg måtte heller ikke høre musik ud over religiøse sange, og hver aften, når jeg lagde mig til at sove, skulle jeg sætte et bånd på med recitationer af Koranvers. Jeg skulle også bede fem gange om dagen, og jeg skulle faste i ramadanen (..) og hver tirsdag og torsdag. (...) for når man faster, har man ikke så meget lyst til sex.'

Eren prøver at blive helbredt og følger anvisningerne i et år, men det går ikke; 'drifterne' er der stadig. Via nettet kommer han i kontakt med en muslimsk mand med indvandrerbaggrund, som også er homoseksuel - og bliver forbløffet over, at der er andre, der har det ligesom ham. 'Tænk, at det eksisterer! Det var en helt ny verden, der åbnede sig for mig. 'Gennem fællesskabet med andre med samme baggrund begynder Eren at læse Koranen på en ny måde. 'Alt står slet ikke præcist i Koranen, og tit er der ting, der ser ud som modsætninger. Så er man nødt til at fortolke selv, og hvorfor skulle jeg så ikke kunne lave min egen fortolkning?'

Samme konklusion er Torkil fra Færøerne kommet frem til. Han vokser op et sted, hvor religionen betyder alt, og hvor homoseksualitet er en synd. Torkil er glad for at være en del af den kristne Indre Missions fællesskab, og når hans legekammerater kommer i Brødremenigheden, gør han det også. Men da han bliver teenager, begynder det at blive rigtig svært 'Der var ingen at tale med. Og ingen, der prædikede om, at en som mig kunne blive rensat for sin synd.' Torkil er bange for at blive frosset ude af samfundet, blive udsat for *hatecrime*, som andre homoseksuelle på Færøerne har oplevet, og han er også bange for at blive fyret fra sit arbejde. Han elsker at spille på orgelet i kirken, men tror ikke at det er muligt, hvis nogen finder ud af, at han er til fyre.

Torkil flytter til Danmark, og her møder han gennem venner en organist, der, ligesom Torkil selv, er homoseksuel. Ligesom Eren finder han ud af, at de hellige tekster rummer modsætninger og at ikke alt følges bogstaveligt. 'I gamle dage skulle mennesket ofre til Gud for at få syndsforladelse, og før Jesu fødsel ofrede man får. Men Jesus ofrede sig for vores synders forladelse, og derfor skal vi ikke længere ofre får, men bekende vore synder og få tilgivelse', reflekterer han.

Torkil drømmer om en dag at vende tilbage til Færøerne og vise, at Bibelen kan læses på flere måder. 'Man kan bruge Bibelen til at få håb og styrke til at leve sit liv, men også til at få og bevare magt, og det er det sidste, mange færøske præster og politikere gør', siger Torkil og henviser til en voldsom debat om homoseksualitet på Færøerne i 2006. Dengang debatterede man, om man skulle gøre det ulovligt at udføre hatecrimes mod homoseksuelle, efter at en kendt musiker og bøsse var blevet slået ned og endt på hospitalet. Med et lille flertal i det færøske Lagting blev det vedtaget at tilføje seksuel orientering til § 266b i den færøske straffelov. Derved gennemførte man samme ændring som i Danmark i 1987. For Torkil er det begyndelsen på en ny tid, hvor befolkningen på Færøerne skal vænne sig til, at verden, normerne og traditionerne forandrer sig - også på Færøerne.

Både Torkil og Eren møder et menneske, der både er homoseksuelt og religiøst, og de finder begge ud af, at det kan de også være. Men det religiøse fællesskab og familien betyder stadig meget og både Eren og Torkil ønsker at 'beskytte' deres familier ved at holde deres seksualitet hemmelig.

- Kender I til det, at man vil 'beskytte' sin familie for ting de ikke 'behøver' at vide?
- Eller til det, at man gerne vil være en del af et fællesskab, selvom fællesskabet måske ikke kan acceptere den man er?

Eren fortæller, hvordan han i moskeen får råd til at blive kureret for sin homoseksualitet. Det lykkedes ikke for Eren at blive kureret, og han fortæller, hvordan en del af hans muslimske venner har opgivet troen, fordi de ikke kunne få det til at passe med deres seksuelle orientering (?). Torkil fortæller på samme vis, at det er svært at være kristen og homoseksuel, men han mener også, at der er forskel på kirken, som gerne vil have magt og de religiøse tekster (Bibelen eller Koranen), som man kan få fred i sindet af at læse og følge.

- Hvad mener I? Er der forskel på, hvordan man læste religiøse tekster engang og nu?
- Kan man fortolke en religion forskelligt? Kan man have sin egen fortolkning?

Lubnas fortælling

"Han tror også på den eneste ene" – Lubna, 27 år, pakistansk baggrund

Den forbandede kærlighed ser verden med homoseksuelles øjne. Men der er også i bogen et par historier fra forældre og søskende til homoseksuelle, som fortæller om hvordan det er at være tæt på én der er sprunget ud.

Dansk-pakistanske Lubna (Den forbandede kærlighed side 177-187) går i 1.g, da hendes bror fortæller hende at han er til mænd. Hun bliver overrasket, men faktisk også lidt stødt over, at han har ventet så længe med at dele det med hende (han er syv år ældre end hende). Hendes første reaktion er: 'Hvorfor har du ikke fortalt mig det før?' Hun tænkte, at det havde været hårdt for ham at gå med det helt alene, og hun blev skuffet over, at han ikke havde delt det med hende. Seks år efter, at broren har fortalt Lubna, at han er homoseksuel, springer han ud for deres forældre. Lubna tror, at det er lettere for forældrene at acceptere, fordi han er en voksen mand og

hans oplevelser ikke længere bare kan slås hen som teenage-forvirring – og fordi de ikke kan påvirke ham på samme måde, som hvis han havde været yngre.

- Hvordan tror I, det er at være søskende til én, der springer ud?
- Er der nogle ting, der tager længere tid at acceptere end andre?
- Hvordan tror du, du ville have det hvis en søskende eller god ven skjulte noget vigtigt for dig?

Lubna er meget religiøs og hendes religion betyder meget for hende. Hun forbinder sin religion med retfærdighed og siger, at ingen kan vide, hvordan Gud i sidste ende dømmer. 'Om man kan dømme homoseksualitet, afhænger jo også af, om man tror, at det er noget, man selv kan ændre ved,' siger hun.

Lubna selv mener, at homoseksualitet er biologisk betinget og derfor ikke er noget, man kan ændre ved. For hende selv personligt har det været vigtigt at undgå seksuelle relationer inden hun blev gift. Det har hun og broren talt meget om, og han har udfordret hende og hendes holdninger. Det, at han har delt en hemmelighed med hende, har åbnet op for en bestemt slags fortrolighed og for samtaler, som hun ikke har med andre. Hun mener, at broren har beriget hendes liv, og selvom han ind imellem provokerer hende, har det også fået hende til at tænke anderledes om blandt andet mønsterbrydning og sårbare unge.

Lubna skal giftes med en pakistansk mand og betingelsen for at blive gift var, at den nye svigerfamilie accepterede, at hendes bror er homoseksuel. 'Det var vigtigt for mig, at jeg ikke skulle have nogle hemmeligheder for ham. (manden, red.) I nogle pakistanske familier ville det være et problem, fordi det ville blive opfattet som en plet på min ære, at jeg havde en bror, der er homoseksuel. Nogle familier ville måske kræve, at jeg holdt det hemmeligt, og det ville jeg ikke kunne holde ud.'

- Tal om tabuer, og hvad de gør ved mennesker, familier og kulturer.
- Kan I komme i tanke om nogle tabuer i jeres familier?
- I den forbandede kærlighed er de unge alle sprunget ud, men ikke over for alle. Zinah mener, hun er nødt til at holde på sin hemmelighed, mens Lubna ikke vil leve med have nogle hemmeligheder overfor sin familie. Eren mener, at den tyrkiske kultur langsomt vil blive mere åben, jo flere forandringer der maser sig på, og Torkil mener, at det samme vil ske på Færøerne – blandt andet på grund af sådan en som ham, der tør tage diskussionen op.
- Hvem har ansvaret for, at der tages hul på tabuerne?
- Hvordan gør man det på en ordentlig måde, så det ikke går ud over dem, tabuerne handler om?

Øvelser, der kan runde arbejdet med teksterne af

Individuel vurderingsøvelse om normer og værdier: 'Mine familiedrømme' / top en 10'er

Øvelsen lægger op til diskussion om værdier og normer i forhold til familier og kærlighed. Øvelsen er en måde at vende elevernes blik indad og mod det nære; hvad betyder familien for dem? Det er måske let at vide hvad Zinah bør gøre, men lidt sværere når det er én selv, det handler om! Øvelsen vender elevernes egne forestillinger og drømme og lægger op til fælles refleksion over de normer og værdier, vi ofte bare tager for givet.

Instruktion:

Eleverne får et stykke papir med forskellige udsagn. Hver elev skal prioritere udsagnene efter egen overbevisning. Bed eleverne om at læse deres tre første prioriteter for hinanden i klassen.

Saml op ved hjælp af spørgsmålene nedenfor.

Opsamlingsspørgsmål og -pointer til den efterfølgende øvelse 'Fire hjørner – en god familie' kan også med fordel bruges i denne øvelse – især hvis I ikke når de 'Fire hjørner'.

Elev-ark:

TOP en 10'er: Mine familiedrømme

Hvilket af det følgende er vigtigst for at dit liv bliver et drømmeliv?

(giv punkterne numre i den rækkefølge, du synes er vigtigst)

- ☐ At du har den samme partner hele livet
- ☐ At I bliver gift
- ☐ At I får børn
- ☐ At du og din partner er forelskede
- ☐ At I har den samme smag
- ☐ At I har de samme værdier og meninger
- ☐ At dine venner kan lide din partner
- ☐ At dine forældre synes det er et godt valg
- ☐ At I har penge nok
- ☐ Andet

Ideer til opsamling af øvelsen:

De fleste elever sætter formentlig x ved 'forelskelse' som deres førsteprioritet. Nogle i klassen vil måske mene, at forældrenes mening spiller en væsentlig rolle. Tal om forskelligheden; at det for nogle kan være vigtigst hvad andre mener, mens andre mener det er vigtigst, hvad man selv føler. For nogle kommer det praktiske og de fælles værdier først, for andre er kærligheden væsentligst. Nogle synes kontinuitet er vigtig, andre er ligeglade. Pointen er, at der er mange måder at prioritere sit liv på – og mange elever vil opleve, at de synes mange af punkterne er lige vigtige og svære at vælge imellem. Men alle er som regel forholdsvis enige – hvordan kan det være?

Tal om, hvor vi har drømmene fra?

- Ligner vores drømme hinanden? Er vi født med dem?
- Vil I kopiere den måde, jeres nuværende familier lever på, eller vil I vælge jeres egne måder? Hvor meget anderledes kan ens måde være, og stadig være indenfor 'det normale'?
- Havde jeres forældre eller bedsteforældre nogle andre billeder – og har de nogle andre drømme for jer end I selv har?
- Og hvis man så finder ud af man er anderledes end de drømme, man har lært at drømme – hvad så?

Tal om, hvordan normer og muligheder hele tiden flytter sig afhængig af situationer, og har indflydelse på de drømme og forestillinger, man kan have.

- **Hvad er en rigtig familie? Er vi enige om det?** (Lad eleverne diskutere – men lad det være en vigtig pointe, at der ikke findes én rigtig familieform, og at alle fx ikke nødvendigvis ønsker at være en del af en familie.)
- **Er det det samme som en god familie? / Hvad karakteriserer 'gode forældre' eller 'et godt hjem'?**
- **Hvor har vi vores ideer fra? Er vi født med dem? Hvilken indflydelse har vi selv på de drømme og normer, vi lever efter?**
- **Hvilke konsekvenser kan det mon have at være børn af homoseksuelle? Af enlige forældre? Af sammensatte familier? Af almindelige familier? Og hvad er egentlig en 'almindelig' eller 'normal' familie?** (Brug spørgsmålet til at fortælle om mangfoldigheden i familieformer – og peg på, at det ifølge undersøgelser ikke er familieformen, men hvordan familien har det, der bestemmer, om børn trives.)

Oplys om regnbuefamilier og om de forandringer og nye muligheder for at indgå ægteskaber, adoptere børn, opnå ligestilling m.v., der har vundet indpas gennem den senere tid i Danmark, Europa og verden. Og også om de kampe, der stadig må føres for at opnå reel ligestilling og accept i majoritetsverdenen.

Tal om forskellige perspektiver på 'sandheden':

Hvis man er anderledes end normen, tænker man måske mere over den: Tal evt. om fortællingerne i 'Den forbandede kærlighed', hvor der er forskellige perspektiver på dét at få børn og hvad 'en rigtig familie' vil sige. Anders har to børn med et lesbisk par. Dawoud mener ikke, at homoseksuelle bør få børn, fordi 'en rigtig familie' for ham er baseret på en far og en mor. Freyas forældre har accepteret hendes homoseksualitet, efter at hun har givet dem børnebørn. Alexander vil gerne giftes med Zaki, men ikke vise åbent på gaden, at de er homoseksuelle.

Klasseøvelse om holdninger og normer: 'Hvad mener jeg egentlig?'

En klasseøvelse, hvor eleverne skal tage stilling til personlige holdningsspørgsmål. Mener vi alle sammen det samme? Og hvor kommer holdningerne fra?

Eleverne skal have lukkede øjne under øvelsen, blandt andet for at opleve, at det er sværere at mærke, hvad man mener, hvis man ikke ved, hvad de andre mener.

Stop gerne op efter spørgsmålene og bring tvivl, dilemmaer og viden i spil.

Instruktion til eleverne:

Luk øjnene. Hvis du er enig i udsagnet, rejs dig. Ellers bliv siddende.

(Underviseren læser følgende udsagn):

- Rød er den pæneste farve
- Skole er bedre end ferie
- Man må godt have flere kærester på en gang
- Man skal helst prøve at have mindst 10 kærester
- Man skal sige til sine forældre hvis man har en kæreste
- Hvis man er homoseksuel skal man sige det
- Jeg synes godt, at kærestepar må kysse hinanden på gaden
- Jeg synes godt, at to piger må kysse hinanden på gaden
- Jeg synes godt, at to drenge må kysse hinanden på gaden
- Jeg ville synes det var fint hvis min ven sprang ud som homoseksuel
- Jeg ville synes det var fint hvis min mor sprang ud som homoseksuel

Spørgsmål til opsamling af øvelsen / evt. pointer undervejs:

- Var der noget, der overraskede? Var det svært at tage stilling?
Betød det noget, at I ikke kunne se hvad de andre mente?
- Hvordan kan vi have holdninger til, hvad andre må og ikke må?
Hvor kommer holdningerne fra?

Tal om, at vi mener en masse generelt om alle mulige, ikke kun om homoseksuelle.

Vi mener også tit noget om det, vi egentlig ikke ved noget om.

- Hvad betyder det, at vi har bestemte billeder eller overbevisninger, for de holdninger vi har?

Workshop del C: Klassens kultur

Den sidste del af workshoppen afrunder, opsummerer og sætter fokus på klassens kultur. Med fortællinger fra 'Den forbandede kærlighed', øvelser og dialoger har klassen været omkring mange begreber, temaer og refleksioner.

I har været omkring komplekse begreber som identitet, normer og kultur.

Kultur kan forstås på rigtig mange måder. Kultur er normer og rammer, som er vedtaget af de mennesker, der indgår i kulturen. Slut af med en øvelse, der får eleverne til at se på klassen som en kultur, de er en del af og har et ansvar for. Hvordan er klassens normer og kultur? Hvordan vil I gerne have, det skal være? Hvad gør man for at skabe den kultur, man ønsker?

Gruppearbejde: Kulturen i vores klasse

Øvelsen samler op på de andre øvelser og begreber og danner ramme for fælles beslutninger om fremtiden.

Del elevarket ud til grupperne og bed eleverne vælge én, som kan fremlægge gruppens refleksioner i plenum.

Del gruppernes refleksioner i klassen og saml pointerne (eller reglerne) på en planche, der udstiller 'kulturen i vores klasse', sådan som eleverne beslutter, den skal være.

Hvis der ønskes forandringer, så bliv konkret på, hvordan forandringerne skal ske.

Kulturen i vores klasse

Diskuter spørgsmålene nedenfor i gruppen. Find først én i gruppen, som vil tage noter undervejs, så I kan præsentere jeres refleksioner i klassen.

Normal?

Hvad *betyder* det ord egentlig?

Hvad betyder det for den måde, vi behandler hinanden på?

Føler I jer normale eller unormale?

Original eller kopi?

Er I originaler eller kopier? Kopier af hvem?

Diskuter, om der er grænser for, hvor meget man tør være anderledes på jeres årgang. Hvad tør I fortælle hinanden? Hvad kan der ske, hvis I fortæller hinanden hemmeligheder?

Kan vi stole på, at vi har lov at være dem vi er – uanset hvad det er? Eller er der grænser? Må vi have forskellige grænser?

Fællesskab og mangfoldighed?

Hvad er det vigtigste for jeres fællesskab?

Hvad vil I gerne have, at jeres fællesskab skal kunne rumme?

Er der noget, I har lyst til skal være anderledes efter i dag?

Hvad vil I evt. gøre fremover for at skabe de forandringer, I ønsker? I må gerne blive så konkrete som muligt.

Kan man også være med til at påvirke samfundet og normerne udenfor skolen? Hvordan?

Afrunding

Rund workshoppen af. Brænder nogen inde med noget?

- Giv eleverne viden om, hvor de kan henvende sig, hvis de oplever mobning eller diskrimination, eller hvis de vil vide mere om LGBT, m.v.
- Giv eleverne mulighed for at komme til dig personligt, hvis der er noget, de har brug for at vende.
- Sørg for, at der ikke er nogen følelser eller store spørgsmål, der hænger og flagrer. Drag omsorg for klassen og for den enkelte.
- Tak eleverne for deres engagement, mod og dialog.

Og til dig, der har turdet workshoppen med dine elever - tak for den forskel, du selv har gjort.

Appendix 1: Om LGBT – fakta og begreber

Der er ingen facitlister, når vi diskuterer tro og holdninger – men der findes fakta, indblik og rettighedsprincipper, der kan give dialogen substans og retning.

I det følgende får du en oversigt⁶ over ord og begreber, så du er rustet til at svare på de mest elementære og grundlæggende spørgsmål om LGBT.

Fakta – så vidt muligt...

- Ingen ved i realiteten, hvor stor en del af befolkningen der hører ind under betegnelsen LGBT. Pga. omgivelsernes mere eller mindre udtalte fordomme og personens egen frygt for andres reaktion vil en del ikke springe ud, men blive "i skabet" – eller måske ikke en gang overfor sig selv erkende sin 'anderledeshed'. I almindelighed regner vi med at mindst 10 % af en given population er LGBT'er.
- Ens kønsudtryk og ens seksuelle orientering har ikke nogen sammenhæng. Man kan med andre ord ikke nødvendigvis se på en person, om vedkommende er homoseksuel, biseksuel eller heteroseksuel, ciskønnet eller transkønnet. Fx kan en stor og 'maskulin' dreng/mand sagtens være bøsse – og en lille, 'feminin' pige/kvinde være lesbisk. Mens de samme 'typer' tilsvarende kan ønske sig en krop, der ser helt anderledes ud og måske endda et andet biologisk køn. Måden, vi klæder os på, hænger ofte sammen med, hvad vores venner synes er pænt; men det behøver ikke være sådan!
- Transpersoner har lige så forskellig seksuel orientering som cispersoner. At nogen ønsker sig et andet køn betyder altså ikke, at de ønsker deres seksuelle orientering forandret, eller at et andet køn vil 'passe bedre' til deres seksuelle orientering.

At være transkønnet vil sige, at der er uoverensstemmelse mellem kønsidentiteten (det, man føler sig som) og den medfødte køn/krop (ofte fra tidlig barnealder). Det kan man give udtryk for på forskellig måde. Om omgivelserne forstår det er ikke sikkert, derfor vil mange transkønnede i én eller flere perioder forsøge at leve op til samfundets forventninger til det køn, de er født med.
- Biseksuelle overses ofte – og overser ofte selv deres evne til at elske flere køn (mænd, kvinder og alt derimellem). I virkeligheden er måske de fleste mennesker i stand til at føle sig tiltrukket af, have sex med, blive forelsket i, og måske have et langvarigt forhold til både kvinder og mænd. Men vi er vant til at se verden i enten eller: homoseksuel eller heteroseksuel!

Virkeligheden viser noget andet. Allerede i 1948 og 1954 udgav den amerikanske biolog Alfred Kinsey to rapporter om hhv. mænds og kvinders sexliv⁷. Chokerende for mange i USA viste det sig, at en stor procentdel af begge køn havde seksuelle erfaringer med både

⁶ Oversigten er en bearbejdning af materiale fra 'Projekt respekt' på www.trivselstanken.dk, Ungdomsbyens nye 'hus' til sundhedspædagogisk arbejde.

⁷ Gathorne-Hardy, Jonathan (1998). Alfred C. Kinsey: Sex - the Measure of All Things. London: Chatto &

sit eget og det andet køn. Kinsey fandt frem til, at mange er helt heteroseksuelle (dem gav han betegnelsen 0) men få helt homoseksuelle (betegnet 6), mens mange befandt sig derimellem (1-5) og altså kan kaldes biseksuelle. Der er ikke siden lavet tilsvarende grundige undersøgelser. Først i 2004 begyndte biseksuelle for alvor at organisere sig i Danmark.

- Transpersoner er ofte godt skjulte. I en dansk undersøgelse fra 2009 siger næsten alle transpersoner at de aldrig har fortalt nogen (!) om deres inderste tanker⁸. Hidtil har det følt skamfuldt at træde uden for kønsnormerne, men der er sket noget de seneste år – transpersoner begyndt at organisere sig. Det er meget vigtigt at tale med andre der har lignende tanker og følelser, ellers kan ensomheden blive knugende.
- Alle kender følelsen af at være 'anderledes'. Det behøver dog ikke være en negativ følelse, hvis omgivelserne lever med i og respekterer den enkeltes liv, også selv om det ikke på alle områder ligner éns eget. Hvis man derimod møder modstand eller bare passiv tolerance ("Alle har selvfølgelig lov at være her, men jeg behøver ikke interessere mig for alle"), så kan det blive meget ensomt. Omtalte undersøgelse viser bl.a. at selvmordstanker og -forsøg er langt mere udbredte blandt LGBT'er end blandt cis-heteroseksuelle.
- Hvad kan der gøres for, at det skal blive bedre? I dag er der mange steder i verden, hvor især homoseksualitet fordømmes, men hvor biseksualitet og transkønnethed helt forties og usynliggøres. I Danmark er det kun få miljøer, der direkte fordømmer, mens usynliggørelsen er udbredt. Fx er det meget svært at kunne spejle sin seksuelle orientering eller kønsidentitet i skønlitteratur og film, på TV og i aviser og blade, hvis man ikke lige er heteroseksuel og ciskønnet.
- Det kan der gøres noget ved!! Men det kræver en stor indsats, det kræver, at mange LGBT'er ikke bare springer ud over for familie, venner, kolleger og studiekammerater, men at mange flere end i dag også skriver offentligt om deres erfaringer, deres følelser og tanker – og at der sættes penge af til både forskning og produktion af mere populært materiale. Desuden er det vigtigt at udbrede viden om, at der findes andet end heteroseksualitet og ciskønnethed samt at imødegå en forestilling, som nogen kan have om, at det er noget, man "smittes" med.

Mange (men langt fra alle) er klar over deres seksuelle orientering fra de er 10-12 år, mens en del transkønnede allerede fra før skolealderen ønsker sig en anden krop eller på anden måde stræber efter at skabe overensstemmelse mellem kønsidentitet og -udtryk.

⁸ Gransell, Leyla og Hansen, Henning: Lige og ulige - homoseksuelle, biseksuelle og transkønnedes levevilkår. Casa, København 2009.

LGBT-begreber

Aseksuel: Person uden sexlyst og/eller uden interesse og behov for at inddrage andre i sin seksualitet.

At være i skabet: Når en homoseksuel, bisexuel eller transkønnet ikke er sprunget ud endnu.

Bifobi: Frygt for eller uvilje mod biseksuelle. Kan fx vise sig som udtryk for at biseksualitet bare er en modesag, at biseksuelle er utro mod deres partner, eller at man ikke tør springe "rigtigt" ud som homoseksuel.

Biologisk køn: Det køn man er født med – de fleste fødes som enten dreng eller pige, enkelte dog som interkønnede.

Bisexuel: Person, som er seksuelt og/eller følelsesmæssigt tiltrukket af og interesseret i personer af mere end et køn. Andre udtryk kan være panseksuel eller omniseksuel.

Bøsse: Homoseksuel mand.

Cis-heteronormativitet: se heteronormativitet.

Cis-heteroseksuel: En person, som føler sig som sit biologiske køn, og som tiltrækkes seksuelt og følelsesmæssigt af personer af det modsatte køn.

Cis-kønnet: En person, hvis biologiske køn og ens oplevede køn (det køn, man føler, man er) er det samme.

Dragking: Kvinde, som klæder sig som mand for at underholde og/eller udfordre sine egne eller andres grænser og forestillinger om køn.

Dragqueen: Mand, som klæder sig som kvinde for at underholde og/eller udfordre sine egne eller andres grænser og forestillinger om køn. **Gender bender:** Person, der bøjer (engelsk: "bend") de forventede kønsroller. Nogle identificerer sig med deres biologiske køn, men udfordrer normerne med atypiske kønsroller. Gender benders føler, at det biologiske køn er en unøjagtig beskrivelse af dem. [Se også Queer.]

Hadforbrydelser: Overgreb lige fra drab, grov vold og voldtægt til nedsættende bemærkninger, spytklatter og latterliggørelse vendt mod en person på grund af tro, etnicitet, handicap, kønsidentitet eller seksuel orientering. I Sverige har hver 3. homoseksuelle oplevet en "hate crime". Det er formentlig det samme i Danmark.

Heteronormativitet: Det udgangspunkt, at det eneste rigtige og normale er at tænde på, forelske sig i og leve med en person af det andet køn, og at man bør rette sig efter nogle sociale regler for hvad, der er kvindeligt og mandligt (se kønsroller).

Ordet kommer af to ord: heteroseksuel og normal. Ordet betegner de normer, vi har for, hvordan piger og drenge helst skal være – hvad der er en "rigtig" pige og en "rigtig" dreng. F.eks. at det er "naturligt," at piger bliver forelskede i drenge og omvendt. Heteronormativitet betyder også, at man som udgangspunkt altid tror, at folk er heteroseksuelle – med mindre de eksplicit giver udtryk for noget andet.

Heteroseksuel: Person, som er seksuelt og/eller følelsesmæssigt tiltrukket af og interesseret i et andet køn.

Homofobi: Frygt for og uvilje mod homoseksuelle. Homofobi kan komme til udtryk på mange måder, bl.a. gennem diskrimination og mobning, eller ved at man bruger ordet "bøsse" eller "lesbisk" som skældsord.

Homoseksuel: Person, som er seksuelt og/eller følelsesmæssigt tiltrukket af og interesseret i det samme køn.

Ikke-cis-hetero-person: En person som ikke følger det sædvanlige mønster, men har en anden opfattelse af sit køn eller sin seksuelle orientering end flertallet, fx en LGBT-person.

Interkønnet: En person hvis biologiske køn er blandet eller uklart. Det kan være variationer i kromosomerne og/eller variationer i det anatomiske og fysiologiske. Tidligere kaldet "hermafrodit", et udtryk som nu af mange opfattes som nedsættende.

Kønsidentitet: Hvordan man selv opfatter sit køn – om man føler sig som dreng, pige eller noget derimellem.

Kønsroller: Samfundets forventninger om, hvordan en pige/kvinde og en dreng/mand skal opføre sig og se ud for at være "rigtige" piger/kvinder og drenge/mænd. Det kan dreje sig om udseende, væremåde og/eller egenskaber, som anses for at være specielt feminine eller maskuline.

Kønsudtryk: Hvordan man viser sit køn, fx tøj, frisure, evt. make-up, bevægelser, aktiviteter m.v.

Lesbisk: Homoseksuel kvinde.

LGBT: Engelsk forkortelse for: "Lesbian, Gay, Bisexual or Transgender" – altså lesbisk, bøsse, biseksuel eller transkønnet.

LGBT-person: En person som er enten lesbisk, bøsse, biseksuel eller transkønnet.

LGBT Danmark: Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner – oprettet i 1948.

LGBT Ungdom: Ungdomsafdelingen under Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner – oprettet i 2005.

Multi-diskrimination: Når man diskrimineres af flere årsager – fx kombinationer af religion, etnicitet, seksualitet, alder, køn, handicap mv..

Naturlig variation: Et udtryk der viser, at ikke kun det mest udbredte er normalt. LGBT-personer findes fx i alle samfund og alle kulturer, uanset hvad magthaverne i det enkelte samfund siger. En del påstår fx at homoseksuelle ikke findes i deres land.

Normal: Nogle mener, at det normale er alt, hvad flertallet er/gør. Andre mener, at det normale er langt mere vidtspændende, at mennesker i det hele taget er forskellige og skal have lov til at være det. Se naturlig variation.

Normer: De uskrevne regler, som bestemmer vores forestillinger om, hvad der er normalt og rigtigt.

Oplevet køn: Det køn, man føler sig som.

Queer: Begreb, der sætter spørgsmålstegn ved de "sandheder", vi har om verden, køn og hvordan vi "bør" leve, og hvor man stiller spørgsmål til normerne omkring køn og seksualitet. Er det f.eks. naturligt, at man kun må være enten dreng eller pige, og ikke både-og? Hvordan kan det være, at kun heteroseksualitet opfattes som normalt?

Man kan også identificere sig som queer, hvorved menes en seksualitet og/eller kønsidentitet, der ikke er entydigt mand, kvinde, heteroseksuel eller homoseksuel.

Regnbuefamilie: En regnbuefamilie er en familie med én eller flere homoseksuelle forældre, hvor de genetiske/biologiske forældre ikke er gift eller er kærester. Det kan være to lesbiske med børn af en sæddonor; et bøssepar og et lesbisk par med fælles børn; en bøsse og en heteroseksuel kvinde med fælles børn. Variationerne kan være mange. Magasinet 'PROUD' har et fint temanummer om regnbuefamilier. Det kan downloades eller bestilles på proud.dk.

Seksualitet: Bredt begreb om næsten alt, der har at gøre med kønsliv og kønsdrift.

Seksuel orientering: Begreb, som anvendes for at gruppere mennesker ud fra, hvem de forelsker sig i og bliver seksuelt tiltrukket af. Seksuel orientering kan være hetero-, homo- eller biseksualitet.

Springe ud: At fortælle om sin seksuelle orientering eller kønsidentitet. Ikke-cis-heteroseksuelle oplever at skulle springe ud mange gange i livet, mens cis-heteroseksuelle hele tiden springer ud –

altså fortæller om deres forelskelser, parforhold, børn og forældre på selvfølgelige måder, men det ses ikke som "udspring".

Transfobi: Frygt for og uvilje mod transkønnethed, transpersoner og utydelige grænser mellem kønsudtryk. 'Kønsløs' bruges af nogen som nedladende omtale.

Transkvinde: En person der føler sig som kvinde, men blev født som dreng. Foretrækker som regel at blive omtalt som "hun".

Transmand: En person der føler sig som mand, men blev født som pige. Foretrækker som regel at blive omtalt som "han".

Transkønnet/transperson: Samlingsbegreb for personer, der oplever, at deres kønsidentitet skiller sig ud fra normen eller personer, der ikke føler sig tilpas som deres biologiske køn, men identificerer sig som et andet sted på kønsskalaen. Ikke alle transkønnede ønsker at skifte køn, men nogle gør og søger at få lov til en kønsskifteoperation. En del ønsker hormonbehandling for at komme til at ligne deres ønskede køn. At være transkønnet har ikke noget med ens seksuelle orientering at gøre.

Transvestit: Person, der klæder eller forklæder sig som det andet køn. Transvestitter har sjældent et ønske om permanent at skifte køn. Det er oftest mænd, der kaldes transvestitter, da grænserne for kvinders påklædning er videre.

Transvestisme har intet at gøre med, om man er hetero, bi - eller homoseksuel.

Udtrykt køn: Hvordan man viser sit køn, fx tøj, frisure, evt. make-up, bevægelser, interesser, aktiviteter m.v.

Xenofobi: Irrationel frygt, fjendtlighed og angst over for fremmede og alt fremmed.

Appendix 2: Magasiner, chats, webs, organisationer

Nyhedsmagasiner

www.proud.dk

'Kulturwebasin og shop for homoer + det løse'. Udsalg af film, bøger m.v. Og ikke mindst udgivelse hvert kvartal af PROUD! Magazine med en ny temaudgave om ét eller andet emne. Homofilmfestival, regnbuefamilier, religion, boldsport, lyden af homo, alder, krimi, Berlin, sex – har været temaer indtil videre. Magasinet kan downloades på nettet eller bestilles.

www.homotropolis.com

Gratis regnbuefarvet nyhedsmagasin om film, teater, livsstil, politik – lokalt og globalt. Magasinet ligger ude i 'miljøet' på cafeer og barer, er tilgængeligt på websidet og kan bestilles gratis mod betaling af porto.

www.outandabout.dk

Magasin målrettet mod det københavnske homomiljø. Udkommer 12 gange om året og er gratis. Kan fås på homosteder i bl.a. København, Århus, Aalborg, Odense, Kolding og Svendborg

Chat og dating

www.boyfriend.dk

Netsted for homoseksuelle. Med chat og kontaktp profiler. På siden findes et stort net af 'lounges', interessefællesskaber, hvor brugerne kan diskutere med hinanden.

www.girlfriend.dk

Online community for homo-, bi- og transseksuelle. Chat, date og scor!

www.wmen.dk

Online mødested for kvinder, der elsker kvinder.

www.ungdomsgruppen.dk

Hjemmeside side for unge lesbiske, bøsser og biseksuelle samt familie og venner, der vil vide mere. Gode råd om at springe ud.

www.ofir.dk

En dansk chat med flere geografisk bestemte rum for både bøsser og lesbiske. Bemærk at pigerummene desværre også besøges af mange mænd der ønsker at "møde et lesbisk par eller en bi kvinde" osv., og evt. kan udgive sig for noget andet, end de er. Men der er altså også mange piger og kvinder at chatte med.

www.dating.dk

Netmødested!

www.homospot.dk

Netmødested og indeholder diverse relevante informationer for bøsser.

www.kristenoghomo.dk

Hjemmeside for et netværk af unge kristne lesbiske, bøsser og biseksuelle. Netværket holder møder og weekendarrangementer i Århus og København. På deres hjemmeside kan du læse personlige beretninger fra nogle af netværkets medlemmer. Du kan deltage anonymt i netværkets aktiviteter.

Websites – organisationer og portaler

www.lgbt.dk

Landsforeningen for bøsser, lesbiske, biseksuelle og transpersoner

www.sabaah.dk:

Sabaah betyder "ny dag" eller "ny begyndelse". Dansk organisation for LGBT-personer med minoritetsetniske baggrunde.

www.drop-diskrimination.dk

Netbaseret undervisningsmateriale til modarbejdelse af fordomme, diskrimination og racisme.

www.demokratifordi.dk

Netbaseret undervisningsmateriale om fællesskab, demokrati og rettigheder.

www.sexogsamfund.dk: Øvelser og viden om seksualitet

www.denforbandedekærlighed.dk: Uddrag fra bogen 'Den forbandede kærlighed', ekstramateriale og undervisningsmateriale til arbejdet med de enkelte fortællinger og til bogens temaer.

www.rettentilmig.dk: Sex & Samfund/Red Barnets ønsker med denne hjemmeside at give unge større kendskab til deres rettigheder – og få dem til at bruge dem.

www.amnesty.dk/stop-diskrimination

www.menneskeret.dk

Institut for Menneskerettigheder

www.fjern-fordommene.dk

www.ungdomsbyen.dk

www.trivselstanken.dk: Ungdomsbyens nye 'hus' til sundhedspædagogisk arbejde

<http://demokratifordi.dk/>

Børnerådet

www.boerneraadet.dk

Dansk Røde kors

www.redcross.dk

Ungdommens Røde Kors

www.urk.dk

Dansk Flygtningehjælp

www.flygtning.dk

Mellemlfolkeligt Samvirke

www.ms.dk

Registrer diskrimination

www.registrerdiskrimination.kk.dk

Dokumentations- og rådgivningscenteret om racediskrimination

<http://www.drcenter.dk/>

Københavns Kommunes Borgerrådgiver

<http://www.kk.dk/diskrimination.aspx>

Stop Hadforbrydelser

<http://www.stophadforbrydelser.dk/>

SOS mod racisme

www.sosmodracisme.dk

Amnesty International

www.amnesty.dk

Brug for alle unge

www.brugforalleunge.dk

Dansk Institut for Internationale Studier - Holocaust og folkedrab

<http://folkedrab.dk/sw50050.asp>

Europa Kommissionen

http://ec.europa.eu/index_da.htm

Internationale links

Europarådet

<http://www.coe.int/>

OSCE

<http://www.osce.org/odihr/>

TANDIS (Tolerance and Non-Discrimination Information System)

<http://tandis.odihr.pl>

UNESCO

<http://www.unesco.org/new/en/unesco/>

Compasito

<http://www.eycb.coe.int/compasito/default.htm>

Compass

<http://eycb.coe.int/compass/>